

Кирило Капустін

(провідний науковий співробітник Науково-дослідного відділу МІДЦ)

НОВІ ДАНІ ПРО КИЇВСЬКІ ОБ'ЄКТИ ЛИТОВСЬКОЇ ДОБИ (за матеріалами розкопок 1972 року)

У статті проаналізовано археологічні матеріали, що їх виявила 1972 року в Києві С.Р. Кілієвич на території Верхнього міста.

Ключові слова: *Україна, Київ, XIV–XV ст., археологія.*

В статье сделан анализ археологических материалов, собранных в Киеве в 1972 году С.Р. Килиевич на территории Верхнего города.

Ключевые слова: *Украина, Киев, XIV–XV вв., археология.*

The article is devoted to the analysis of archaeological materials discovered S. R. Kiliyevych in the Upper Town 1972.

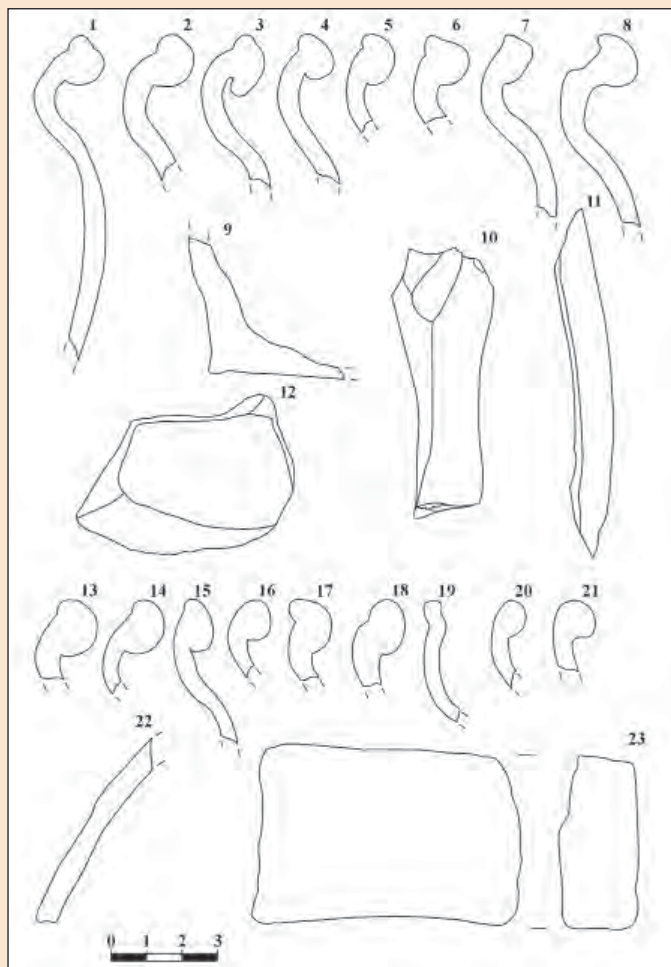
Keywords: *Ukraine, Kyiv, XIV–XV st., archaeology.*

Улітку 1972 року Старокиївським загоном Київської постійнодіючої археологічної експедиції (керівник – С. Р. Кілієвич) у Києві проводилися розкопки по вул. Десятинній, 2. Як відомо, у 1971 році тут вдалося зафіксувати фундаменти кам'яної споруди XII ст., а також частину житла давньоруського часу. З метою вивчення віднайдених об'єктів у наступному 1972 році паралельно лінії траншеї було закладено розкоп 1 (18x2 м), орієнтований з південного заходу на північний схід уздовж залізної огорожі садиби [2, с. 1, 2]. У культурному шарі та в заповненні об'єктів зібрано велику кількість уламків посуду, металевих виробів, браслетів давньоруського часу, плінфи XII ст. тощо [2, с. 3].

Нині матеріали з розкопок зберігаються в Наукових фондах ІА НАН України (кол. № 725). Аналіз колекцій кераміки з досліджених об'єктів дозволив датувати житло № 1 та житло № 2 не XI ст., як припускала С.Р. Кілієвич, а XIV–XV ст. Тож, детальніше охарактеризуємо знахідки із заповнення згаданих об'єктів.

Контури житла № 1 було зафіксовано у кв. А5, А6 на глибині 0,80 м від рівня денної поверхні, його південно-східну частину 1971 року було зруйновано траншеєю теплотраси. Об'єкт зберігся лише частково, довжина північно-західної стінки – 3 м; південно-західної та північно-східної – 2,10 м. Висота стінок від рівня фіксації до матеріка становила 0,35–0,45 м, підлога глинобитна, добре утрамбована. Біля північно-західної стіни досліджено круглу глинобитну піч (d – 0,75 м), розташовану устям на північ [2, с. 4].

У заповненні зібрано уламки гончарних горщиків, залізний гачок, кістки тварин, уламки обпаленої глини [2, с. 4–5]. Кераміка із житла представлена уламками вінець, стінками та денцями гончарних посудин, виготовлених із глини сірого та світло-сірого кольорів з домішками піску й жорстви. Більшість виробів мають масивні валикоподібні вінця з борозенкою на внутрішній поверхні (тип П–3–Б згідно з типологією С.О. Беляєвої)

**Рис. 1. Матеріали з розкопок житла № 1 та господарської ями XIV–XV ст.:
1–12 – кераміка та вироби з кістки із заповнення господарської ями;
13–23 – вироби з кераміки та каменю із житла № 1**

XV ст. [1, с. 77]. Зазначимо, що деякі фрагменти кераміки належать горщикам з масивними валикоподібними вінцями із чітко вираженою виїмкою для покриття по внутрішньому краю (канелюром) та різким переходом від внутрішнього краю вінця до шийки у вигляді ребра [5, с. 26] (рис. 1: 2, 5, 6, 8). Така кераміка датується XV – початком XVI ст. і добре відома за матеріалами археологічних досліджень Києва, Черкас, Білої Церкви та інших міст Південної Русі [1, с. 76, 77; 3, с. 33–35; 5, с. 26]. Деякі уламки обпалені нерівномірно, черепок на зламі тришаровий – червоний, сірий, червоний. Що стосується індивідуальних знахідок, то на так званих кістяних «заготовках» слідів обробки немає, зафіксовано лише сліди рубаних ударів (рис. 1: 10–11). За функціональним призначенням досліджений об'єкт був господарською ямою, яка існувала дещо пізніше від житла № 1.

Ще одну споруду післямонгольського часу було зафіксовано в південно-східній частині розкопу (кв. А5, А6). Житло збереглося частково, зокрема, його північно-західна стіна завдовжки 1,8 м заглиблена в материк на 0,45 м. У південно-західному кутку вдалося простежити залишки двокамерної глинобитної печі, яка була «забита» уламками плінфи, каменями, перемішаними із чорною сажею [2, с. 7]. У заповненні зібрано уламки кераміки, виготовлені з глини сірого кольору. Вінця мали масивне овальне потовщення з чітко

і датуються XIV–XV ст. [1, с. 76, 77] (рис. 1: 13–14). Деякі фрагменти належать посудинам з короткою шийкою та овальним потовщенням вінця, без виїмки для кришки (тип П–2–А згідно з типологією С.О. Беляєвої). Такий посуд датується кінцем XIII – XIV ст. [1, с. 77] (рис. 1: 15, 18). Із заповнення споруди походить також фрагмент керамічної покриття (інв. № 21) під горщик, знайдений у цьому ж об'єкті (інв. № 14) (рис. 1: 15, 22). Необхідно також згадати про уламок мініатюрної посудини, виготовленої із сірої добре відмученої глини (рис. 1: 19). Окрім того, на підлозі виявлено розбитий кам'яний точильний брусок розміром 75x47 мм (рис. 1: 23).

Загалом, на основі зібраного матеріалу, досліджений об'єкт можна датувати XIV–XV ст.

За повідомленням С.Р. Кілієвич, північний кут житла № 1 перерізала кругла яма діаметром 1,0 м, заглиблена у материк на 0,5 м. У її заповненні зібрано кістки риби, тварин, дві заготовки кістяних виробів, бронзова пластина аморфної форми, а також уламки гончарної кераміки з добре відмученої сірої глини [2, с. 5]. Посуд із заповнення об'єкта відноситься до типів П–2–В, П–3–Б та IV–1 (за С.О. Беляєвою) і датується XIV–

вираженою борозенкою під покришку, вони відносяться до типу П-2-В (за С.О. Беляєвою) і датуються другою половиною XIV – XV ст. [1, с. 77] (рис. 2: 1–6). Звідси ж походить уламок витого скляного браслета синього кольору (рис. 1: 7). Загалом кера-

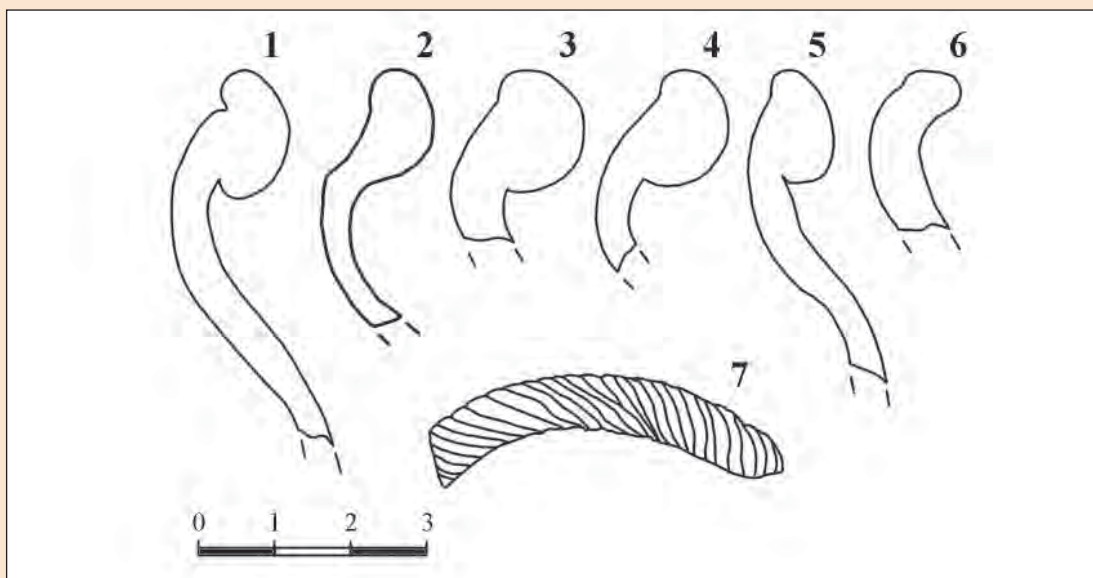

Рис. 2. Знахідки із заповнення житла № 2 литовського часу

мічний комплекс із заповнення житла дозволяє датувати його кінцем XIV – XV ст. На його пізніше датування, в порівнянні із житлом №1, вказує той факт, що описаний об'єкт перерізав його південно-східну частину на глибину 0,40 м [2, с. 8].

Таким чином, 1972 року по вул. Десятинній, 2 вдалося зафіксувати житлові та господарські об'єкти литовської доби. Хронологічно вони поділяються на два періоди. На першому (друга половина XIV – початок XV ст.) функціонувало житло № 1; на другому (середина XV – початок XVI ст.) – були зведені житло № 2 та господарська яма біля нього. Досліджені житла, найімовірніше, були наземними зрубними спорудами, зведеними в давньоруській будівельній техніці.

На існування культурних нашарувань литовського часу в цьому районі вказують знайдені в 2000–2001 роках уламки кераміки та окремих об'єктів XV ст. по вул. Десятинній, 1/3 [4, с. 12].

Література:

1. *Беляева С.А.* Южнорусские земли во второй половине XIII – XIV в. (по материалам археологических исследований) / С.А. Беляева. – К.: Наук. думка, 1982. – 119 с.
2. *Килиевич С.Р.* Отчет об археологических исследованиях на территории Великого княжеского двора в Киеве в 1972 г. / С.Р. Килиевич // Науковий архів ІА НАНУ. – 1972/346. – 10 с + 34 табл.
3. *Куштан Д.П.* Нові археологічні матеріали доби середньовіччя з Черкас / Д.П. Куштан // Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр. – К., 2004. – С. 33–35.
4. *Мовчан І.І.* Звіт про проведення археологічних досліджень на вул. Десятинній, 1/3 у 2000–2001 рр. / І.І. Мовчан, Я.Є. Боровський, В.М. Гончар, М.М. Ієвлев, О.К. Сиром'ятников // Науковий архів ІА НАНУ. – 2001/60. – 17 с + 23 табл.
5. *Оногда О.В.* Керамічні комплекси XIV–XVI ст. з розкопок на території Старого Арсеналу / О.В. Оногда // Лаврський альманах. – К., 2008. – Вип. 21. – С. 24–31.